

Lagmansören – Transkribering av podcast

00.00–00.41 (Telefonsamtal från bilen)

Ola George: Ja, Ola här.

Jens Wieselblad Nilsson: Tjena Ola!

Ola: Hej.

Jens: Det var Jens. Hur går det i regnet?

Ola: Jodå, det går bra.

Jens: Är du i närheten av Lagmansören?

Ola: Ja, vi är där.

Jens: Okej. Var då? Jag står vid skylten.

Ola: Jaha. Då ska du åka en bit till. Sen är det precis där vägen svänger väldigt mycket. Jag står med en silverfärgad bil på nedsidan. Det står en gul traktor där också. Det är vid en gård.

Jens: Okej, men jag åker!

Ola: Ja, fint. Hej!

Jens: Vi ses om en stund. Hej!

00.42–00.57 (Musik Intro)

00.58

Jens: Hej! Jag heter Jens Wieselblad Nilsson och ni lyssnar på Västernorrlands museums egen podd. Lagmansören i Medelpad är dagens samtalsämne. Här gjordes utgrävningar redan på 1920-talet och då hittade man spår från yngre stenåldern, alltså cirka 4000 sedan. På senare tid har man hittat fynd även från bronsåldern på den här platsen. Fynden, de är minst sagt spännande. På platsen finns det en grav som man kan se tydliga spår av än idag. Jag åker och träffar Ola George, arkeolog och antikvarie på Västernorrlands museum. Jag svänger av vid Bergeforsen och kör vägen mot Indal på norra sidan om den vackra Indalsälven.

01.42–01.57 (Ljud av bilnycklar som rasslar och en bildörr som öppnas och stängs)

Jens: Här lär det väl vara.

Ola: Hej!

Jens: Tjena!

01.58

Jens: Ska vi gå ner och titta på en gång?

Ola: Ja. Vi har varit nere en sväng.

Jens: Jaha, ni har redan kollat till. Det är alltså ganska högt beläget från älven?

Ola: Ja du ser – går man ut mot kanten där då är det stup. Kan man säga. Nipor, här nere.

Jens: Just det. Det är väldigt böjande det här landskapet. Det är fint med nipor ner mot älven. Man ser inte älven här ifrån men...

Ola: Nej.

Jens: Det här är själva graven?

Ola: Det här är graven ja.

Jens: Det här är graven.

Ola: Ja.

Jens: Men du, den här platsen. Vi kan väl börja från början då: Lagmansören. Man började gräva här ganska tidigt. 1920-talet läste jag någonstans.

Ola: Ja.

Jens: Vad hittade man då?

Ola: Det var i samband med ett vägbygge. Då hade de, på den tiden handskottade de ju mycket, hittat den här stenkistan.

Jens: Spaden gick ner i stenen?

Ola: Ja de hade börjat att, för vägen går där uppe, så–

Jens: Vägen går typ 100 meter från graven nu.

Ola: –om man täcktade eller vad man nu gjorde, men man hittade i varje fall den här och fram trillade benen ut. Fotbenen. Vad jag förstår.

Jens: Jaha, okej. Alltså skelettbenen som de hittade?

Ola: Ja. Sen kallade man hit folk från myndigheterna och då kom det en arkeolog som gjorde en undersökning.

Jens: Ja.

Ola: Det är dåligt väder idag men det var hemskt väder då också har jag läst mig till. Det var regnigt och hemskt.

Jens: Vi följer tidens spår (skratt).

Ola: Ja.

Jens: Ja, det är inte jätteroligt väder idag. Det är mulet.

Ola: Kyligt och blött.

Jens: Men vad kunde man konstatera på 1920-talet? Kunde man konstatera så mycket som man kan göra idag? Det kanske man kunde eller?

Ola: Man lyfte på själva täckhällen och grävde fram de här två personerna. Det var inte mycket fynd, det var bara ett föremål av flinta i graven. Sen hittade man också en, precis utanför, kokgrop med ben i.

Jens: Ja, just det.

Ola: Skeletten finns bevarade på Statens historiska museum.

Jens: Gravarna gjorde man väl i samband med bostäderna förr. Eller?

Ola: Egentligen vet vi väldigt lite om gravarna under den här perioden. Vi har egentligen bara tre stycken begravningar från stenåldern som vi känner till. Det här är den enda i sitt slag. Det kan ju finnas många fler. Om den här har varit övertäckt med jord då har den inte syns alls. Det har inte funnits någon markör över mark.

Jens: Nej.

Ola: Man kan jämföra med gravhögar från järnåldern och rösen från bronsåldern – de syns ju.

Jens: Den här var alltså täckt. Man hittade den här man grävde ur. Men det man ser idag, det är egentligen en stor sten bara?

Ola: Ja, en stor häll. Och din tredje fråga om boplat: som sagt, vi vet ju väldigt lite om hur gravarna ligger men man kan ju anta att de finns på boplatserna. När vi nämnde det här med Bjästamon så hade vi i alla fall en grav i anslutning till boplaten. Och just att vi har här då, en kokgrop intill, det behöver inte betyda att den är samtida och att den tillhör en boplat från

stenåldern för de här undersökningarna som vi har gjort under senare åren, de visar mycket riktigt på att det fanns en boplats här. Men inget av det materialet daterades till den här tiden.

Jens: Till graven?

Ola: Nej, det är från bronsåldern så ungefär 1000 år yngre.

Jens: Okej.

Ola: Men var i alla fall intressanta resultat. Vi hittade keramik och ben från både tamdjur och vilt. Och keramik kanske jag nämnde.

Jens: Så det har varit bebott här men det finns inga bevis som är samtida som graven?

Ola: Det finns säkert det. Men vi har bara... Ja, det var jag och några studenter som grävde där och det blev inte så många kvadratmeter. Skulle man undersöka åkern här nere, skulle man säkert hitta en hel del fynd.

Jens: När vi står här vid graven, då ligger det en åker och det är det nipor ner mot älven. Du har den här stora vägen ovanför. Det är ju väldigt fint här.

Ola: Ja. Sen har vi då en bergsrygg som går en bit upp här. Mellan älven och berget, kan man säga, är det inte så brett.

Jens: Nej. Men hur såg det ut på den tiden då?

Ola: Du har haft älven här också. Utloppet har väl varit någon bit längre ner men det har inte varit som en vik här då heller tror jag.

Jens: Men var vattnet högre?

Ola: Vattnet har varit högre än vad det är nu. För går vi dit fram och tittar över nipkanten då ser man att det stupar brant ner. Det är säkert 25–30 meter ner. Den nivån har ju varit högre.

Jens: Just det. Det var ganska fint att bo här ändå. Kan man tänka sig.

Ola: Ja. Man kan ju säga att det är sällan man bosätter sig på konstiga platser. Som där solen inte lyser.

Jens: Nej. Det händer men inte så ofta.

Ola: Ja, precis. Här har vi det både sandigt och fint. Du har en bra exponering. Du har farleden, älven. Vi har analyserat de här materialen, eller benen snarare, och det har visat på att de här personerna inte har levt av en maritim kost.

Jens: Maritim?

Ola: Alltså havsbaserad kost.

Jens: Okej, så inte fiske eller något sådant?

Ola: Inte så att det har gett utslag i det i alla fall utan mer landbaserad kost.

Jens: Men är inte det lite konstigt? Indalsälven är väl förknippad med laxfiske? Åtminstone lite längre tillbaka i tiden.

Ola: Ja. Fast det kan också vara rätt kulturellt betonat, vad man äter.

Jens: Vad har man hittat för spår? Vad åt man då?

Ola: I och med att vi inte har hittat stenåldersboplatsen har vi ingenting alls som visar på vilka djur man har ätit. Det är först 1000 år senare, på bronsåldern, som det finns boplatser här där man kan urskilja vad man har ätit.

Jens: Just det. Och då var det mer blandat?

Ola: Jag har för mig att det var något ben av säl också, under bronsåldersperioden.

Jens: Men du, graven då. Vi går in på den. För den är ju väldigt spännande, det lilla jag har läst om den. En kvinna och ett barn. Vad kan man berätta om dem?

Ola: Vi vet att de dog ungefär 2100 före Kristus. Kvinnan var i ungefär 25-årsåldern och rätt kort, runt 150 (cm) skulle jag tro.

Jens: 150 lång.

Ola: Och hon har haft med en pojke, som det ser ut att vara, i 7-årsåldern.

Jens: Ser man det på formen av skelettet? Hur avgör man det?

Ola: Könstillhörighet, när de är så pass små, är svårt att se men jag har för mig att de fick fram det av de analyser som man ändå gjorde. I samband med att vi gjorde den här undersökningen gjorde Stockholms universitet en del DNA-analyser men det var ganska dåligt bevarat så man fick inte fram jättemycket.

Jens: Nej. Och sen pratade du om att det fanns en grop bredvid? Vad kallas det, bränd sten?

Ola: En kokgrop.

Jens: En kokgrop.

Ola: När vi undersökte stenar i närheten hittade vi tre till. Det har funnits en hel del kokgropar.

Jens: Det har spekulerats i, jag såg att det var en annan arkeolog som pratade om det, att det möjligen skulle kunna ha haft med offerriter att göra?

Ola: Det kan det absolut ha. Det känner man till från senare tider, att man har ätit vid gravarna. Men vi vet inte ens om de här är samtida.

Jens: Nej, just det.

Ola: Det kan vara 1000 år efteråt.

Jens: Det är ren spekulatation?

Ola: Det skulle vara något för–

Jens: Det är något för Arkiv X-serien?

Ola: Ja (skratt). Väldigt sentida släktingar.

Jens: Jag förstår. Hur ovanligt var det att begravas på det här sättet? Det är ganska unikt för den här tiden?

Ola: Det är väl också en forskningslucka. Det kan säkert finnas en hel del sådana här till som vi inte har kännedom om. Men i nuläget... Det har inte kommit fram någon på de här 100 åren heller så den här är väldigt speciell.

Jens: Men du, när ni åkte hit och bestämde er för att gräva här: Vad var det ni gjorde?

Ola: Då börjar vi att frilägga, ta av grässvålen och sedan gräver vi oss ner och sållar. Tar reda på de fynd vi hittar och de anläggningar vi hittar som härdar och kokgropar. Det fotograferar man och mäter in. Sen tar man prover.

Jens: Och de här skelettdelarna var inte kvar här när ni grävde?

Ola: Nej.

Jens: Var förvaras dem?

Ola: De är nere i Stockholm på Statens historiska museum.

Jens: Just det.

Ola: I nuläget har vi också sett till att kraniet på kvinnan har 3D-skannats. De håller på att skriva ut en exakt–

Jens: Just det, det här är spännande. Framåt då.

Ola: Ja, en exakt modell kan man säga.

Jens: Det skannas in för att man ska kunna få ett hum om ungefär – Titta här kommer hästar också! Hej hej! – för att få ett hum om ungefär hur hon såg ut.

Ola: Ja.

Jens: Hur nära kommer man då?

Ola: Man brukar säga att folk i bekantskapskretsen skulle känna igen dem i alla fall (skratt).

Jens: Ja det är en tröst! (skratt)

Ola: Har du varit hos frisören? Ungefär (skratt).

Jens: Ja, typ (skratt).

Ola: Men sådant är väldigt svårt. I och med att vi inte har DNA-material kan vi inte säga exakt hårfärg och sådana saker.

Jens: Det är ändå häftigt att veta höjd och ungefär hur de var byggda.

Ola: Ja. Det blir spännande ändå.

Jens: Hur låg de i graven? Låg de begravda som idag: på rygg raklång eller?

Ola: Ja hörru du. Jag har inte det där färskt i minnet men de låg i varje fall utsträckta. Kvinnan intill barnet.

Jens: Just det. Men det finns alltså tecken, kan man säga så, att det skulle kunna finnas mer att hitta i de här trakterna kring Lagmansören?

Ola: Det gör det säkert. Vi har även kört med markfys här ute så vi kan se att det finns en hel del animalier, alltså det som avviker från det normala, och det kan peka på att det finns härdar och sådant ute i åkern.

Jens: Markfys?

Ola: Det kan vara markradar och magnetometer som man kör så man ser avvikelser.

Jens: I marken.

Ola: Ja. Utan att behöva gräva.

Jens: Just det. Blir du sugen att fortsätta?

Ola: Javisst. Som arkeolog vill man alltid veta lite mer.

Jens: Finns alltid saker att gräva efter (skratt).

Ola: Kanske inte i den här årstiden.

Jens: Nej, det är inte arkeologväder idag.

Ola: Strax efter klockan 14.00 och det regnar.

Jens: Vad är bra arkeologväder då?

Ola: Ja, det är väl att det är torrt.

Jens: Soligt?

Ola: Inte för soligt heller. Man ska orka jobba också.

Jens: Lite kräsen på vädret.

Ola: Lagom. Ja, kräsen vet jag inte om jag är, man får vara ute i ur och skur ändå, men om man får välja tar man ju hellre det.

Jens: Men du, vi måste också prata lite om bronsfynden. Bronsåldersfynden som ni har hittat. Vad säger det om människorna som bodde här då?

Ola: Jag har för mig att vi också hittade kol i härdarna från alm och det tyder på ett varmare klimat. Vi kan också säga att när det ligger så som det gör här, med berget bakom, blir det en liten gynnad klimatzon. Vid älvarna brukar det vara bättre... Vad heter det? Om man tittar i trädgårdsböcker?

Jens: Odlingszon.

Ola: Odlingszon. Klimatzoner.

Jens: Har man hittat spår av odling här?

Ola: Jag kollade i rapporten innan jag åkte hit (skratt). Vi har ju exempelvis från ko. Det är mer jordbruk.

Jens: Hur befolkat var det? Hur många tror ni bodde efter älven?

Ola: Det är jättesvårt att göra några beräkningar. Jag brukar jämföra med väderprognoser: Det är så många parametrar att det är jättesvårt att gissa.

Jens: Det är hopplöst. Då ska vi inte ge oss på en gissning ens. Det är ändå häftigt att se tidens spår. Att det ändå syns ganska tydligt det där sten... Är det locket?

Ola: Ja. När vi kom hit och grävde var den faktiskt övertäckt men vi tänkte att vi frilägger den så att den syns.

Jens: Det är fint att den får vara kvar.

Ola: Ja.

Jens: Det kommer bli en utställning på museet framöver?

Ola: Ja, det kommer det att bli. Vi jobbar med att uppdatera den förhistoriska utställningen. Om vi lyckas få pengar för att rekonstruera den här inskannade och utskrivna skallen, kraniet, då kommer vi att gå vidare med det. Att göra en rekonstruktion.

Jens: Spännande. Att få se ungefär hur hon såg ut. Men Ola, vi går in i värmen va?

Ola: Ja, jag tror det.

Jens: Det räcker för idag. Nu tar vi en bulle och en kaffe och går och värmer oss.

Ola: Ja.

17.30–17.52 (Musik Outro)